

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

...หนังสือเป็นเอกสารทางสังคมประเภทหนึ่งที่มีคุณค่าทางวิชาการ ทั้งนี้เนื่องมาจากหนังสือเป็นสื่อที่มีความครบวงจรทางด้านวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง หนังสือแต่ละเรื่องเรามักจะได้สัมผัสถึงความกังวล ความไฝฝัน และความสัมพันธ์ทางสังคมของตัวละครอย่างต่อเนื่อง ในรูปลักษณะของภาพที่เคลื่อนไหว ประกอบกับเสียงที่มีพลวัตรทางอารมณ์ รวมกันเข้าเป็นระบบของวิถีชีวิต... เหนือยิ่งไปกว่านั้น ความสำคัญทางสังคมของหนังสือ ซึ่งมีเกียรติภูมิในตัวของมันเองเพียงพอที่จะใช้วิเคราะห์ทางวิชาการอย่างเอาจริงเอาจัง ในลักษณะที่เป็นความจริงบนแผ่นฟิล์มด้วย.....

บุญรักษ์ บุญณะเขตมาลา (2532 : 81)

การศึกษาวิจัยในระยะเวลาที่ผ่านมาเน้น การใช้ "หนังสือ" มาเป็นหลักฐานในการวิเคราะห์ทางสังคมนั้น ยังไม่ได้มีการเริ่มต้นอย่างจริงจังในสังคมไทย ทั้งที่ "หนังสือ" นั้นเป็นตัวสารซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการสื่อสาร "...การทำ ความเข้าใจตัวสารจึงเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งความเข้าใจนี้จะครอบคลุมไปถึงลักษณะ โครงสร้างภายในของตัวสาร วิธีการนี้ที่ทำให้เกิดความหมายและความสัมพันธ์ ระหว่างตัวสารกับวัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นองค์รวม ถึงแม้เราจะเน้นเพียงองค์ ประกอบเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารมวลชน แต่องค์ประกอบนี้ก็สามารรถที่จะนำมาใช้

เพื่อก่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับสังคม" (ศิริชัย ศิริภายะ และกาญจนา แก้วเทพ 2531 : 82) ดังนั้นถ้าหากเรานำ "เนื้อหา" หรือ "ตัวบท" ของหนังสือมาวิเคราะห์อย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้ว เราก็อาจช่วยเติมช่องว่างแห่งความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ค่านิยม วิถีชีวิต หรือปรากฏการณ์ทางสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ปรากฏการณ์ทางสังคมที่น่าสนใจและมีความสำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งนักวิชาการทางสังคมวิทยาและหน่วยงานของรัฐให้ความสนใจอย่างยิ่ง และได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่แผนที่ 2 เป็นต้นมาก็คือ "ปัญหาสังคม"

ปัญหาสังคมนั้นมีนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ความหมายหลายอย่างด้วยกัน Becker (อ้างใน ถาวร เกิดเกียรติพงศ์ 2523 : 4 - 7) กล่าวว่า ปัญหาสังคมเป็นภาวะอย่างหนึ่งซึ่งคนจำนวนมากพอสมควรเห็นว่าเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานทางสังคมบางประการที่พวกเขายึดมั่น กล่าวคือ หากว่าภาวะนั้นขัดกับเป้าหมายและค่านิยมของสมาชิกในสังคม แม้ว่ากลุ่มคนที่เกี่ยวข้องจะบอกว่าไม่เป็นปัญหา ก็ถือว่าภาวะนั้นเป็นปัญหา

Horton และ Leslie (1970 : 6) ให้ความหมายปัญหาสังคมว่าเป็นภาวะอย่างหนึ่งที่กระทบกระเทือนต่อบุคคลจำนวนมากพอสมควร เป็นภาวะที่ไม่พึงปรารถนาของสังคม และมีความรู้สึกว่าจะมีการกระทำร่วมกันบางอย่าง

Rubington และ Weinburg (1971 : 6) เห็นว่า ปัญหาสังคมคือ สถานการณ์ที่ไม่สอดคล้องกับค่านิยมของคนจำนวนมากในกลุ่มหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง จึงได้ตกลงที่จะจัดการแก้ไขสถานการณ์นั้นให้กลับสู่สภาพปกติหรือให้มีสภาพดีขึ้น

จากความคิดเห็นเหล่านั้น พอที่จะสรุปได้ว่าปัญหาสังคมเป็นสถานการณ์ที่กระทบกระเทือนต่อบุคคลจำนวนหนึ่ง ซึ่งมากพอสมควรในวิถีทางที่ไม่พึง

ปรารภและมีความรู้สึกว่าจะแก้ไขในรูปแบบการกระทำร่วมกัน เพื่อให้ปัญหาใน
บรรเทาเบาบางลงหรือทำให้ดีขึ้น

ปัญหาสังคมที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมและประเทศชาตินั้น มีมาก
มาย เช่น ปัญหาช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย ปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่าง
ชนบทกับเมือง ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ
ปัญหาวัฒนธรรม ค่านิยมและศีลธรรมของคนในสังคมเสื่อมลง ปัญหาพฤติกรรมเบี่ยง
เบนทางเพศ ปัญหายาเสพติด ปัญหาสุขภาพอนามัยและโรคร้ายไข้เจ็บ ปัญหาคอร์รัปชัน
ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโสเภณี ฯลฯ

ในการศึกษาปัญหาสังคมจากภาพยนตร์หรือหนังสือ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษา
จากหนังสือของ มจ.ชาติเฉลิม ยุคล หรือ "ท่านม้วย" ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผล 3
ประการด้วยกันคือ

ประการแรก เป็นความสนใจในตัวของท่านม้วยเอง ในแง่ของผู้ที่มี
ความรู้ความสามารถและการได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ในฐานะของผู้สร้าง
ภาพยนตร์ที่มีคุณภาพในระดับแนวหน้าของวงการภาพยนตร์ไทย ซึ่งจะเห็นได้จากคำ
กล่าวของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2533 : 5) ".....ท่านชายม้วย ท่านเป็นผู้
เชี่ยวชาญ และมีความชำนาญในการสร้างหนังท่านได้รับความสำเร็จในทางนี้
มามากมายหลายเรื่องแล้ว จนพระนามของท่านเป็นที่ติดปากของคนดู...."

ประการที่สอง เป็นความเด่นเกี่ยวกับเทคนิคในการนำเสนอ ทั้งใน
ด้านการถ่ายทำ มุมกล้อง การเคลื่อนไหวกล้อง การตัดต่อ ซึ่ง "อรรถวิจิตร"
(2526 : 47) นักวิจารณ์ภาพยนตร์ ได้กล่าวว่า "...การจัดแสง และการวางมุม
กล้องในหนังท่านม้วยนั้นไม่เหมือนกับหนังไทยทั่ว ๆ ไป เพราะให้ความแปลกใหม่
ตลอด ไม่มีการแช่ภาพนิ่งอยู่กับที่ เปลี่ยนมุมกล้องตลอดเวลา...." คุณหญิงจินตนา
ยศสุนทร (2532 : 46) กล่าวถึง คุณเลี้ยงช้าง หนังเรื่องหนึ่งของท่านม้วยว่า

"...การถ่ายทำมันเพอร์เฟ็ค การถ่ายนี้ไฮโซ แสง สี มันซีฟ แหม...มันยังกับบทกวีหรือภาพเขียน ภาพมันดีจริง ๆ"

ประการที่สาม ความเด่นในด้านเนื้อหาของของหนัง หนึ่งของท่านมู๋ที่มีความแตกต่างไปจากหนังไทยทั่ว ๆ ไปอย่างเห็นได้ชัดเจน คือ เนื้อหาสาระของหนังกล่าวคือ ในขณะที่หนังไทยทั่วไปมีเนื้อหาที่ซ้ำซากเกี่ยวกับเรื่องราวของผี ๆ เมีย ๆ ชิงรักหักสวาท ชีวิตที่หิวหิวพุงเฟ้อของคนร่ำรวยชั้นสูง หรือตลกไปกษาไรสาระอยู่นั้น ท่านมู๋กลับสร้างหนังที่สะท้อนถึงปัญหาสังคม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความยากจน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ปัญหาที่ประชาชนไร้ซึ่งสวัสดิภาพและความปลอดภัยในชีวิต ปัญหาโสเภณี ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหาความเสื่อมโทรมทางด้านศิลปกรรม ฯลฯ ซึ่งคุณหญิงจินตนา ยศสุนทร ได้กล่าวสนับสนุนในเรื่องนี้ว่า

...หนังของท่านมู๋ นอกเหนือจากจะให้ความบันเทิงแล้ว ยังรับใช้สังคมนั้นด้วย หนังซีเรียสต่าง ๆ ตั้งแต่ เขาชื่อกานต์ อุกาพิมาเหลือง ทองพูน โลกไฟ-ราชฉัตร เต็มขั้น อิสรภาพของทองพูนฯ ครูสมศรี มือปืน หรือล่าสุด คือ คนเลี้ยงช้าง ท่านเจตนาเหลือเกินที่จะแผยความคิดหรือข้อคิดปัญหาต่าง ๆ เอาไว้ในนั้น ไม่มีใครหรอกที่จะทำได้เช่นนั้น นอกจากท่านมู๋...

บรรจง ไกศลวัฒน์ (2533) นักวิชาการด้านภาพยนตร์และผู้กำกับภาพยนตร์ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหนังของท่านมู๋ว่า

...หนังของท่านมู๋มีเสน่ห์ เป็นตัวอย่างของหนังที่ดีไม่ว่าจะมองในแง่ของซึบเจค ก็มีเนื้อหาที่ดีมีแนวทางการสร้างสรรค์ สะท้อนภาพคิดทางสังคม ผมว่าท่านเป็นคนที่มีสมองไวชัดเจน มีสายตาที่เฉียบคมในการนำเสนอ

ประเด็นต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของความขัดแย้งอันเป็น
ปัญหาสังคม ซึ่งผมว่าท่านมีจิตสำนึกทางสังคมที่แรงมาก
และแนวคิดนี้ได้กลายเป็นสายเลือดของท่านไปแล้ว....

การที่ท่านมุ่งมั่นสร้างหนังสือที่มีเนื้อหาสาระ สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของ
สังคมนั้น ก็เพราะท่านมู๋ (2517 : 173) มองว่า "...หนังสือประเภทนี้เป็นหนังสือ
ผมคิดว่ามีส่วนช่วยให้เราเข้าใจถึงสังคมที่เราอยู่มากขึ้น ส่วนจะทำให้ดีขึ้นหรือเลว
ลงอย่างไร ผมคิดว่ามันขึ้นอยู่กับท่านผู้ชม ถ้าผมทำความคิดของผมให้ออกมาเป็นภาพ
ได้สำเร็จและผู้ชมสามารถเข้าใจในความคิดที่อยู่เบื้องหลังภาพได้ ผมก็ประสบความสำเร็จ
สำเร็จแล้ว..."

หนังสือสะท้อนปัญหาสังคมที่เด่น ๆ ของท่านได้แก่ เขาค้อกานต์ เทพ
ธิดาโรงแรม ทองพูน โคกโพ - ราชภร เต็มขั้น มือปืน คนเลี้ยงช้าง เป็นต้น

เขาค้อกานต์ เป็นหนังสือที่สะท้อนให้เห็นปัญหาสังคมต่าง ๆ มากมาย
ไม่ว่าจะเป็นปัญหาคนยากจนในชนบทที่ถูกรัฐทอดทิ้ง ปัญหาการคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่
บ้านเมือง ปัญหาอิทธิพลในท้องถิ่น ปัญหาสาธารณสุข เป็นต้น โดยผ่านจากเรื่องราว
ของหมอกานต์ที่เข้าไปอยู่ในชนบทเล็ก ๆ ซึ่งห่างไกลจากความเจริญ จากการทำที่เป็น
คนตรงเกินไป ทำให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองของท้องถิ่นเป็นศัตรูกับเขา และจากข้อขัด
แย้งทางสังคมในที่สุด เขาก็ถูกฆ่าตาย

เทพธิดาโรงแรม สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของโสเภณี ซึ่งเป็นปัญหา
สังคมประเภทหนึ่ง จากเรื่องราวของ "มาลี" หญิงสาวชาวเหนือที่ถูกหนุ่มกรุงเทพฯ
หลอกไปขายช่อง จนในที่สุดเธอต้องกลายเป็นโสเภณี แต่เธอก็พยายามที่จะต่อสู้เพื่อ
ให้ได้มาซึ่งอิสรภาพของความเป็นมนุษย์

ทองพูน โคกโพ-ราชภร เต็มขั้น สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาสังคมเมืองที่
เต็มไปด้วยช่องว่างทางสังคม การอยู่แบบตัวใครตัวมัน ปัญหาอาชญากรรม และ

สภาพของสังคมที่ไร้หลักประกัน โดยนำภาพของชนชั้นต่ำมาตีแผ่อย่างชัดเจน จากชีวิตของ "ทองพูน" ชาวอีสานที่ถูกเมียทิ้งไปเป็นโสเภณี จนต้องหอบลูกชายพเนจรเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ จนสามารถซื้ออสังหาริมทรัพย์ได้คั้งหนึ่ง แต่ก็ถูกวัยรุ่นจี้เอารถไปชนไว้ในตู้ของนายทุน ซึ่งทางตำรวจไม่สามารถที่จะช่วยเหลือเขาได้เลย จึงตัดสินใจบุกเดี่ยวเข้าไปชิงรถคืนและถูกจับกุมในที่สุด

มือปืน สะท้อนให้เห็นถึงชีวิตของประชาชนที่อยู่ในสังคมที่ไร้สวัสดิภาพและหลักประกัน ปัญหาอาชญากรรม และสภาพสังคมที่เน่าเฟะ โดยผ่านชีวิตของ "จำสมหมาย" อดีตทหารรับจ้างที่ถูกระเบิดขาขาด และเมียหนีไปมีผัวใหม่ ทั้งลูกชายที่ป่วยออก ๆ แอด ๆ ไร้เป็นภาระ จากแรงบีบบังคับทางเศรษฐกิจ และการเจ็บป่วยของลูกทำให้เขาซึ่งมีความรู้แค่ ป.4 ซ้ำยังขาดทุนจะไปหาอาชีพใดที่จะได้รับเงินจำนวนมากได้ นอกจากการเป็น "มือปืน" ซึ่งเป็นความรู้ที่เขาได้รับมาเมื่อคราวเป็นทหาร

จากลักษณะเด่นและความน่าสนใจในหนังของท่านมู๋ย ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จึงทำให้ผู้วิจัยทำการศึกษาเรื่อง "ปัญหาสังคมในภาพยนตร์ของ มจ.ชาตรีเฉลิม ยุคล" เพื่อศึกษาว่าหนังของท่านมู๋ยได้สะท้อนถึงปัญหาสังคมต่าง ๆ อย่างไรบ้าง เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น ในการศึกษาที่นอกจากจะทำให้เข้าใจถึงปัญหาสังคมในหนังของท่านมู๋ยแล้ว ยังทำให้เข้าใจถึงทัศนคติและแนวคิดของท่านมู๋ยในฐานะที่เป็นผู้สร้างหนังเหล่านี้อีกด้วย

ปัญหานาวิจัย

หนังของท่านมู๋ยนำเสนอปัญหาสังคมอะไรบ้าง ปัญหาสังคมเหล่านี้สะท้อนออกมาในลักษณะอย่างไร และหนังของท่านมู๋ยวิพากษ์วิจารณ์สังคมอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อทราบลักษณะการสะท้อนปัญหาสังคม และการวิพากษ์วิจารณ์สังคม
ในหนังสือของท่านมู๋

ข้อสันนิษฐาน

หนังสือของท่านมู๋จะสะท้อนปัญหาสังคม และในขณะเดียวกันก็จะวิพากษ์
วิจารณ์สังคมด้วย

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้จะมุ่งศึกษาเฉพาะหนังสือของท่านมู๋ที่นำออกฉายทาง
โรงภาพยนตร์เท่านั้น ไม่รวมหนังสือของท่านมู๋ที่สร้างขึ้นมาก่อนนำเสนอทางโทรทัศน์
2. หนังสือของท่านมู๋ที่นำมาวิจัยในครั้งนี้จะเลือกเฉพาะหนังสือที่สะท้อน
ถึงปัญหาสังคมเท่านั้น ซึ่งได้แก่ เขาชื่อกานต์, เทพธิดาโรงแรม, ความรักครั้งสุดท้าย, เทวดาเดินดิน, ทองพูน โคกโพ-ราษฎรเต็มขั้น, กาม, อุกาฟ้าเหลือง, มือ
ปืน, อิสรภาพของทองพูนฯ, ครูสมศรี และ คนเลี้ยงช้าง

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. ปัญหาสังคม

หมายถึง

สถานการณ์ที่ไม่สอดคล้องกับค่านิยมและบรรทัดฐานของ
คนจำนวนมากในกลุ่มหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง และมีผล
กระทบต่อความรู้สึกนึกคิดของคนส่วนใหญ่ ซึ่งนำไปสู่

ความรู้สึกที่ไม่ยอมรับและไม่พอใจต่อเหตุการณ์นั้น จึงได้ตกลงใจ ที่จะจัดการแก้ไขสถานการณ์ให้กลับสู่สภาพปกติ หรือทำให้มีสภาพดีขึ้น และการจัดการแก้ไขนี้จะต้องมีคนจำนวนหนึ่ง เข้ามาเกี่ยวข้องร่วมกันแก้ไข ปัญหาของสังคมนี้ อาจจะแบ่งเป็นปัญหาซึ่งเกิดจากความขัดแย้งระหว่างปัจเจกชนกับสังคม และปัญหาขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่อกลุ่มหรือสถาบันต่อสถาบัน

2. สถาบันสังคม

หมายถึง

แบบแผนพฤติกรรม ที่เป็นมาตรฐานของสังคมที่มีขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหารพื้นฐานของสังคม และมีหน้าที่ที่ทำให้สังคมคงสภาพอยู่ได้ สถาบันทางสังคมที่สำคัญ ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา

3. ภาพยนตร์หรือหนัง

หมายถึง

กระบวนการบันทึกภาพเรื่องราวต่าง ๆ ลงบนแผ่นฟิล์ม โดยอาศัยกล้องถ่ายภาพยนตร์ และฉายด้วยเครื่องฉายไปยังที่จอทำให้ปรากฏภาพยนตร์เคลื่อนไหว เหมือนกับของจริงที่ได้บันทึกทุกประการ

4. ผู้กำกับภาพยนตร์

หมายถึง

ผู้ควบคุมการสร้างภาพยนตร์ในขั้นตอนการถ่ายทำทั้งหมดโดยตรง เพราะเป็นผู้ที่ทำให้เรื่องราวที่เป็นตัวหนังสือในบทภาพยนตร์ กลายเป็นภาพเคลื่อนไหวที่มีชีวิตชีวาบนจอภาพยนตร์ ความสำเร็จของผู้กำกับนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการสั่งการทุกคนในกองถ่าย ให้ทำงานอย่าง

ประสานกลมกลืน และนำเอาความสามารถของผู้
ร่วมงานทุกคนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบและเข้าใจถึงปัญหาสังคมต่าง ๆ ที่สะท้อนออกมาใน
หนังสือของท่านมู๋ ลักษณะของการนำเสนอตลอดจนทัศนคติหรือแนวคิด
ของท่านมู๋ที่มีต่อสังคม
2. ทำให้ทราบและเข้าใจหนังสือของท่านมู๋ได้ดียิ่งขึ้น
3. เนื่องจากยังไม่เคยมีการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้มาก่อน การวิจัยใน
ครั้งนี้ จะเป็นพื้นฐานของการศึกษาหนังสือของท่านมู๋ในประเด็นอื่นที่
กว้างขวางและละเอียดดียิ่งขึ้นต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย